

طلاء و تاریخچه استفاده از آن در ایران و جهان

طلاء از گذشته‌های بسیار دور، به دلیل جلای زیبا، مقاومت بالا در مقابل اکسیداسیون و دیگر عوامل شیمیایی، شکل‌پذیری خوب و کمیابی، در طول تاریخ مورد توجه بشر بوده و دارای اهمیت ویژه‌ای می‌باشد. طلا به عنوان مهمترین استاندارد پولی جهان مطرح بوده و بیشترین مورد مصرف آن در ساخت سکه و شمش طلا به عنوان ذخایر پولی بین‌المللی است. این فلز به علت زیبایی و مقاومت، به صورت زیورآلات و کارهای هنری نیز استفاده می‌شود. این فلز همچنین در ساخت لوازم الکترونیکی دقیق مورد استفاده است به طوریکه در آینده رده اول مصرف طلا را به خود اختصاص خواهد داد. فلز طلا به عنوان یک سرمایه ملی و پشتوانه اقتصادی کشور مطرح می‌باشد، بنابراین اطلاع رسانی در مورد آمار قیمت، تولید، ذخیره و ... این فلز گران‌بها در ایران در مقایسه با دیگر کشورها برای برنامه‌ریزی بهتر در جهت استخراج و استفاده از آن مفید و حتی ضروری می‌باشد.

تاریخچه:

(طلاء) از اسم گوتیک Gold

گرفته شده است.

این فلز از قدیمی ترین فلزات شناخته شده است که

موردن استفاده قرار گرفته است، زیرا به سادگی شکل پذیر

می‌باشد. هندی‌ها اولین بار در کتاب مقدسشان (۴۰۰۰

سال قبل از میلاد مسیح) به طلا اشاره کرده‌اند.

قدیمی ترین معدن طلا (۴۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح)

در بین‌النهرین، در خاورمیانه و مربوط به سومریان

بوده است. یافته‌ها نشان می‌دهد بین سال‌های ۲۶۵۴ تا

۲۶۸۵

قبل از میلاد در آبیدوس (Abydos) و

نگده (Nagada) مصر، زرگری مرسوم بوده است. این

زمان به پیش از تاریخ استفاده از نقره برمی‌گردد. در این

میلاد مسیح دفن شده، شاهدی بر استانداردهای بالای

زرگری در مصر است. تابوت او شامل ۱۱۰ کیلوگرم طلای

ناب است که چهره‌وی بر روی آن با دست کنده‌کاری و

تزئین شده است (شکل ۱). صدها سال بعد در تمدن

طلاء برای اولین بار در نیل آبی و معادن خاص گزارش

سکه‌های قدیم طلا

گنجینه‌های فوق العاده یافت شده در مقبره فرعون توتنخامون (TutanKhamun) که در سال ۱۳۵۰ قبل از میلاد مسیح دفن شده، شاهدی بر استانداردهای بالای زرگری در مصر است. تابوت او شامل ۱۱۰ کیلوگرم طلای ناب است که چهره‌وی بر روی آن با دست کنده‌کاری و تزئین شده است (شکل ۱). صدها سال بعد در تمدن

تزئینات طلایی دریک میعادن خاص گزارش

استفاده از سکه‌های طلا در سده اول پیش از میلاد شروع شد.

شکل ۱- بخشی از تابوت فرعون توتanchامون

گیرشمن در کتاب "ایران از آغاز تا اسلام" یادآور می‌شود که در دوره هخامنشی در ناجه کرمان، طلا و نقره استخراج می‌شده و اولین سکه طلا به نام "داریک" در همین دوره ضرب شده است. باستان‌شناسان عقیده دارند که طلا در ایران از هزاره سوم قبل از میلاد مورد استفاده قرار می‌گرفته است.

در زبان اوستا به طلا، "زرنه" و "زرناینه" می‌گفته‌ند. در زبان پارسی باستان کلمه "زرنه" و در زبان پهلوی کلمه "زر" معروف طلا بود. ایرانیان از حروف A.U.R به عنوان نشانه طلا استفاده می‌کردند که از کلمه لاتین Aurum به معنی طلوع گرفته شده است. اسلاوه، ژرمن‌ها و فنلاندی‌ها از حروف G.Z.O.L به عنوان نشانه طلا استفاده می‌کردند. روس‌ها کلمه Zoloto را برای این منظور به کار می‌برند. در علم کیمی‌گری، خوشید نشانه طلا بود و در علم شیمی Au معرف طلا می‌باشد (ش. محمدی، فصلنامه علمی، فنی، اقتصادی و خبری وزارت معادن و فلزات شماره ۵۷-۵۵).

بدست آوردن طلا به طبق لازک شویی در گذشته

در دوره هخامنشی تولید طلا در داخل کشور و همچین واردات طلا به ایران افزایش یافته است و در این دوره سکه ی طلا برای اولین بار در جهان ضرب شد. نام این سکه که در ۵۱۶ قبل از میلاد ضرب گردید، داریک بود

آب گذاشته بود می‌ریخت. طلا های باقیمانده در پوست را بعداً جدا می‌کردند. در واخش برای اینکه طلا را جدا کنند، آب را وارد سطح شبیدار می‌کردند، شن بتدریج شسته می‌شد و قطعات سنگین طلا بوسیله دست جدا می‌شد.

در برخی از مناطق در روختانه چیچیک و در باختر پامیر در کف روختانه ها در جایی که طلا فراوان بود فرش یا پوست گوسفند با پرهاشی بلند را در آب بر عکس جریان آب می‌انداختند. آنها را برای مدتی در روختانه می‌گذاشتند و سپس از آب بیرون می‌آوردند، خشک می‌کردند، سپس طلا را از ان جدا می‌کردند. گاهی نیز پوست گوسفند را در ساحل در شیب ملایمی می‌انداختند و آب را مستقیماً از روختانه باش بیرون می‌کشندند و بر روی پوست می‌ریختند. در روختانه بارانگ شن طلادر را در آب بر روی پوست گوسفند با نمد می‌شستند.

در درواز برای گرفتن طلا از کیسه های چرمی - تور سوک استفاده می‌کردند. آنها از پوست گوسفند درست می‌کردند. این خیک چرمی را با طناب بسته و بداخل روختانه می‌انداختند. خیک از شن و گل طلا دار بر می‌شد، آنرا بیرون آورده، طلا را جدا می‌کردند.

تاریخچه طلا در ایران

طلافلزی گرانبهای است که در زبان های فارسی به زر، فرانسه به OR، انگلیسی به GOLD، آلمانی به GOLD، ایتالیایی به ORO و عربی به ذهب معروف است. زر از جمله فلزاتی است که از زمان های باستان مورد استفاده بیشتر قرار گرفته است. احتمال می‌رود در ابتدای زریه های برآق آن در کنار روختانه ها جلب توجه او را کرده باشد. داشتمدن عقیده دارند که تاکنون از پوسته زمین قریب ۹۵۰۰۰ تن طلا استخراج شده که این مقدار از یک میلیونیم حجم موجود در پوسته زمین، کمتر است (ذخیره ی طلا پوسته زمین را پانصد میلیونیم درصد برآورده اند) تنها در آب اقیانوس ها قریب یک میلیارد تن طلا وجود دارد. البته همه ی طلای موجود در پوسته زمین قابل بهره برداری نیست. در ایران گیرشمن، در کتاب ایران از آغاز تا اسلام می‌نویسد: در دوره ی مادها از معادن طلای اطراف همدان بهره برداری می‌شده است.

ویل دورانی در جلد اول کتاب مشرق زمین گاهواره ی تمدن از گفتار G.HUART نقل می‌کند: در کوره هایی که این قوم (مادها) برای سکونت خود انتخاب کرده بودند مس، آهن، طلا، نقره، سنگ مرمر و سنگ های گرانبهای به دست آورده‌اند. از گفتار استرابون جغرافی نویس یونانی نقل شده که در ایران، طلا، نقره، مس، آهن، سرب و زر نیز استخراج می‌شده و بیشتر از

طلاراد خان نشین های آسیای میانه از شن های طلا دار در کرانه روختانه یا از کنگلومراهای سنگهای طلا دار بدست می‌آورند که از قله سنگهای صیقل شده و قطعات سنگهای گرانیت، دیاباز، کوارتز و جز اینها تشکیل شده است و سیمان آن رسانی - ماسه ای را دس است. طلاکاران از کلنگ و چنگک آهنه و دسته چوبی برای کنندن قله سنگهای ملاقه از شاخ بز کوهی برای ریختن شنها، تشت چوبی، چرخ برای پلاس که بر روی آن شستشو انجام می‌گیرد، ظرف برای آب از کدو، چوب یا به شکل کلاه پوستی، چوب دستی برای ریختن قله سنگها از روی پلاس که آب نمیدهد باشد. کلنگی که با آن شن ها رامی کنندن و بر روی طبق می‌ریختند. طبق چوبی یا ظرف کوچک چوبی به شکل بیضی برای شستشوی نهایی طلا استفاده می‌کردند. طلا را در کوشک یعنی قوطی نسبتاً کوچک چوبی بشکل مربع بدون در می‌ریختند. گاهی نیز کوشک را جایگزین انتهای شاخ حیوانات، بطول ۶ تا ۷ سانتی متر می‌کردند. اغلب کوشک را از بالا با پارچه تمیزی می‌بستند. برای

معدن به حدود دامغان که آن را کوه زر خوانند و طلا بارها در میان خاک می یابند بادشده است. و در جای دیگر از معدن طلای سیستان (که در افواه شایع است در عهد سلاطین غزنوی کار می کردند و به علت زلزله از بین رفته) یاد شده است.

در جواهرنامه ی سلطانی نوشته شده: از خواجه ابوریحان، در کتاب تسامیع، بقراط بیان کرده که کانی در حدود زبانستان است و احمد طبیب ساوجی بر آن است که در نواحی دامغان و جبال جنوبی کرمان چند کان زر غیرالصال مشاهده کرده است. سرانجام جرجی زیدان در کتاب تمدن اسلام از معادن طلای خراسان ماوراء النهر، دمندان در کرمان نام می برد. بعد از حمله ی مغول تا دوره ی صفویه از معادن طلا در ایران بهره برداری می شده است. ولی مثل این است که در دوره ی صفویه فعالیت در معادن طلا چشم گیر نبوده است. تا ورنیه در سفرنامه ی خود می نویسد: این مسئله مسلم است که در قدیم معادن طلا و نقره در ایران بوده چنانکه هنوز اثر آن در بعضی حفریات بسیار عمیق دیده می شود ولی از وقتی که طلا و نقره زیاد شده و از اینوی و جزایر سوماترا و چین و بعضی جاهای دیگر وارد می شود دیگر ایرانی ها در مملکت خود به کشف طلا و نقره نپرداختند و ...

اوین سابقه زری سکه طلا

در دوره ی هخامنشی تولید طلا در داخل کشور و همچنین واردات طلا به ایران افزایش یافته است و در این دوره سکه ی طلا برای اوین بار در جهان ضرب شد. نام این سکه که در ۵۱۶ قبل از میلاد ضرب گردید، داریک بود. تا آن دوره در دنیا آن روز هنوز سکه های طلا ضرب نشده بود. سکه های رایج از مس، مغنا و نقره بود و پس از داریوش در کشورهای دیگر هم سکه ی طلا ضرب شده. در رم در سال ۲۲۵ قبل از میلاد.

در دوران ساسانی طلا در ایران فراوان بوده به طوری که ظروف و دیگر اشیاء طبقه ی مرتفه همه از طلا یا نقره ساخته می شده و این وضع پس از حمله ی اعراب به ایران ادامه داشته است.

شاوهد و آثار فراوانی وجود دارد که معدن کاری و استحصال طلا در ایران و بسیاری از کشورهای جهان را از پیش از ۶۰ قرن پیش نشان میدهد. تاکنون بک اناسار و اثر معدنی طلا بار دیگر و جهه تسمیه و تعقیب کارهای قدیمی معدنی و آثار به جا مانده از معدن کاری طلا توسط سازمان زمین شناسی کشور کشف شده است (کاسار طلای زرین - اردکان بیز). شواهد تاریخی و فیزیکی نشان میدهد که معدن کاری و استحصال طلا در سر زمین ما از گذشته های خیلی دور تا اواخر دوره قاجاریه که معدن طلای طرقه نیز تعطیل شد بطور

سرخ روش و سنگین و نرم و چکش خور می باشد و رنگ آن در آتش استقامت دارد. قسم دیگر شهری نام دارد و تکه های آن از یک گندم تا ده متنقال یافت می شود رنگ آن تند و ثابت است ولی جنس آن کمی خشک می باشد.

قسم دیگر سجابذی است که رنگ آن سفید و هنگام محک سرخ می شود. (مخلط با مس بوده است) و در جای دیگر از طلای همدان گفتگو کرده و می نویسد به علت اینکه رغال در آنجا کمیاب است هزینه ی به دست آوردن طلا زیاد و بهره برداری صرف نمی کند. بعد از معدن طلای مازندران به نام کوه خشم یاد می کند. اصطحری در مسالک الممالک از معدن طلای و خان (در ماوراء النهر) نام می برد و می نویسد زرآب از این دیار خیزد و در کنار رودها و بر اثر سیلاب ها پدید باشد. این حوقل در صوره الارض از معدن طلای فارس نام می برد. در حدود العالم به خاک های رز که در جوی های جیرفت وجود دارد اشاره شده است.

در نزهت القلوب مولف از معدن طلای فرغانه و

ناحیه ی کرمان به دست می آمده است. در دوره ی ساسانیان نمایندگان چین که بین سال های ۴۵۵ و ۵۳۱ میلادی به دربار ایران رفت و آمد داشته اند می نویسند:

در تیسفون پایتخت ساسانی محصولات طبیعی عبارتست از طلا، نقره، مرجان، عنبر، مروارید و اشیاء زجاجی- بلور، آهن، مس، شنگرف و جیوه بود... باستان شناسان عقیده دارند که در ایران طلا از هزاره ی سوم قبل از میلاد مورد استفاده قرار گرفته و از آن اشیاء زینتی درست می کرده اند. قسمتی از این اشیاء در حفریات باستان شناسی به دست آمده است. و در جای دیگر می نویسد:

در ایران معدن طلا و نقره هم یافت می شود که در قدیم در آنها کار می کرده اند. شاه عباس هم خواست آنها را استخراج کند اما چون خرچش بیشتر از دخلش بودار آن منصرف شد.

شاردن، از معدن طلای نزدیک تبریز نام می برد و می نویسد مدت مدیدی است که استخراج آن موقع شده است چون معلوم شد که عایدات حاصله تکافوی مخارجش را نمی کند.

در دوره ی قاجاریه و مخصوصا در زمان امیرکبیر اقداماتی برای بهره برداری از معدن طلا به عمل آمد. از معدن طلای موته واقع در نزدیک لنجهان (البه نزدیک دلیجان صحیح است و احتمالاً مؤلف نام شهر را اشتباها نوشته باشد) در این دوره بهره برداری شده است.

پس از مشروطیت، امتیاز معدن طلای آستانه (اوراک) در روود ازنا، به اشخاص واگذار شد (در سال ۱۳۲۸ ه. ق) ولی نتیجه ای از آن به دست نیامد. دمرگان هم در گزارش ماموریت علمی در ایران درباره ی طلا می نویسد:

در ایران طلا به طور طبیعی کم است، در بعضی از روذخانه های کرده ستان، خراسان و قره داغی نزدیک ارس یافت می شود ولی درباره ی بهره برداری از آنها چیزی نوشته است.

معدن طلای قدیمی

از نظر قدمت، قدیمی ترین معدن طلایی که اسم آن در تاریخ و گزارش ها آمده، معدن سیستان است و پس از آن بیشتر نویسنده ای از معدن کوه زر دامغان یاد کرده اند. ابودلف سیاح عرب که در زمان سامانیان در ایران سیاحت کرده از معدن طلای شیز (تخت سلیمان نزدیک تکاب) یاد کرده و می نویسد طلای آنجا سه قسم است. یک قسم به نام قومسی (شاید طلایی معدن کوه زر دامغان باشد) و آن عبارت از خاک طلا است که بر آن آب می ریزند و پس از شستشوی خاک، طلای آن مانند کرد باقی می ماند. این طلا با جیوه ترکیب می شود و رنگ آن

بدست آوردن طلا به طریق لوک شویی در گذشت

پیوسته با دوره های شکوفایی و رکود و اوج و حضیض ادامه داشته ولی تقریبا هیچ وقت تعطیل نشده بود. فعالیتهای باز شناسی معدن باستانی طلای کشور و اکتشاف بعضی از آنها در دهه های اخیر توسعه شرکت معادن و سازمان زمین شناسی در مقیاس محدودی انجام گرفته است . سازمان زمین شناسی در مدت نزدیک به سی سال فعالیت زمین شناسی و اکتشاف معدنی ضمن اکتشاف مواد معدنی فلزی و غیر فلزی در مورد طلا نیز مطالعات متعددی انجام داده و به شناسایی و اکتشاف مقدماتی چندین کانسار و اثر معدنی طلا از جمله تاریک دره تربت جام، طرقبه مشهد، قره چیلر و خونبرود اهر، زر شوران تکاب، کوه زر دامغان و آستانه اراک اقدام کرده لازم به ذکر است که کانسارهای ذکر شده یا مستقیماً توسعه سازمان زمین شناسی کشور شناسایی و اکتشاف شده اند یا لاقل مطالعات بنیادی علمی آنها در نوبتهاي مکرر توسعه سازمان صورت گرفته است .

تصویری از موته و کارخانه آن

پیشینه معدن موته

موته از حدود ۴۰۰۰ سال قبل شناخته شده بود. در دوره قاجاریه مخصوصا در زمان امیر کبیر، اقداماتی برای بهره برداری از معدن طلا به عمل آمد. از معدن طلای موته در این دوره بهره برداری شده است. در سال ۱۳۳۶ بود که مسلم شد در موته معدن طلا به مقدار قابل توجه وجود دارد و به همین جهت فعالیتی که آغاز گشته بود به همین ترتیب تا آخر سال ادامه یافت. در سالهای ۱۳۲۸ و ۱۳۳۹ با اعتباری که از محل بودجه برنامه دوم تحصیل شد، دامنه اکتشاف در محل توسعه یافت و در نتیجه ذخیره سنگ طلای معدن موته در حدود یکی دو میلیون تن تخمین زده شد. بنابراین معدن مزبور ارزش این را داشت که مورد استخراج و بهره برداری قرار گیرد. اما انجام عملیات وسیع تر در مورد این معدن به برنامه سوم موكول گردید در سال ۱۳۴۱ طرحی برای تجهیز و توسعه معدن طلای موته تهیه شد و برای اجرای آن از سازمان برنامه درخواست اعتبار شد. در طرح پیش بینی شده بود که

نمایی از معدن زر شوران و معدن کاری آن

معدن زر نیخ زر شوران تا سال ۱۳۷۸ فعال بوده و از سال ۱۳۷۰ این کانسار بعنوان یک پتانسیل طلا مطرح و مطالعات اکتشافی تا مرحله نیمه تفضیلی بر روی آن در قالب طرح اکتشاف سراسری طلا انجام گرفت .

معدن قدیمی طلای الدهاب عربستان

تمدن های قدیمی نشان داده اند که بیشتر طلای خود را از ذخایر مختلفی در خاورمیانه تأثیر می کرده اند. بیشتر طلای استفاده شده توسط فراعنه مصر از معادن منطقه بالای نیل نزدیک دریای سرخ و بیابان نوبیان تأمین شده است و زمانی که ذخیره این معادن نتوانست نیازها را برطرف کند معادن موجود در

موقعیت جغرافیایی معدن بروی نئشه

سطح قدیمی ترانشه ها نیز برای استخراج استفاده می کرده اند. توسط این معدن کاران آسیاب و ساختمان هایی که در قسمت چپ عکس دیده می شود ساخته شده اند.

منبع: پایگاه ملی داده های علوم
نویسنده: مهندس عابدینی